

ВИГОТОВЛЕННЯ НАРОДНОЇ ІГРАШКИ - ОДИН ІЗ ШЛЯХІВ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ УЧНІВ

Лупандіна В.М. – учитель трудового навчання, керівник гуртка «Художня кераміка» Комунального закладу «Харківська спеціальна школа № 5» Харківської обласної ради

Дерево людського буття проростає з тонкого, ніжного паростка дитинства, і від того, як ми будемо його доглядати, залежить його майбутній ріст і постава.

Діти всі талановиті від природи. І кожна дитина по-своєму неповторна. У далекому дитинстві зароджується одна з найважливіших якостей людини – творчість. Якщо в дитинстві не розбудити творчі задатки, то пізніше, коли людина сформується, мистецтво й гармонія стануть для неї чужими.

Весь предметний світ, від іграшки до гігантського промислового комплексу, впливає на формування духовного образу людини. Тому важливо, які речі нас оточують.

Творча обдарованість українського народу виявляється в розмаїтті видів національного мистецтва, серед яких чільне місце належить традиційній народній іграшці. Іграшка, якою ми знаємо її нині, як це взагалі характерно для явищ культури, має багатотисячолітнє підґрунтя історичного розвитку. Протягом багатьох віків народним досвідом формувалися традиції виготовлення практично виправданих, художньо довершених, виразних і привабливих для дітей різного віку народних іграшок.

Іграшка - це не лише предмет гри, вона дуже багато може розповісти про історію своєї країни, про звичаї й традиції народу, про традиційний одяг наших предків та їх спосіб життя. З іграшкою пов'язано багато легенд і казок, вона вчить дитину, як правильно поводити себе, і навпаки - як не

варто. Використання народної іграшки в процесі виховання допомагає дитині виявити себе у творчій справі та підштовхує її до активного й самостійного пошуку, допомагає зберегти національні українські традиції.

Під час гри дитина розвивається, пізнає світ, наслідує й засвоює соціальний досвід. Іграшка є засобом передавання культурного досвіду народу від покоління до покоління.

Українська народна іграшка має надзвичайно багату історію. Вона поєднала в собі усе: життя і побут народу, звичаї та традиції, обряди та ритуали. Іграшки не виникали просто так, а творилися майстрами для вираження повсякденного життя. Лялька, котра знаходиться в домі, уособлює його дух, є його Берегинею, що захищає, допомагає мешканцям, створює неповторну атмосферу житла тощо.

Ліплення з глини - це доступне всім дуже захоплююче заняття. Кераміка є одним з найдавніших видів мистецтва. Тому саме ліплення з глини розвиває уяву, об'ємне бачення та дрібну моторику рук. Керамічна справа містить невичерпний потенціал для творчості. Діти оволодівають різними технологіями формотворення, оздоблення виробів. Робота з глиною доступна всім віковим групам дітей.

У шкільному віці на заняттях гуртка з гончарства учні вивчають народну іграшку. Зустріч з керамічною українською іграшкою розпочинається із вступного заняття, на якому вони знайомляться із осередками народної іграшки на Україні. Відповідно до традицій регіону іграшки відрізняються за формою, кольором, технікою виготовлення, візерунком, оздобленням. Найвідоміші місця виготовлення народних іграшок в Україні – Івано-Франківщина (Косів, Кути), Львівщина (Яворів, Стара Сіль), Закарпаття (Ужгород), Полтавщина (Опішня, Хомутець), Дніпропетровщина (Петриківка), Київщина (Васильків), Черкащина (с. Громи), Тернопільщина (Калагарівка, Великий Кунинець, Вишневець), Вінниччина (Бар, Бубнівка), Житомирщина (Баранівка), Хмельниччина (Адамівка), Волинь (Ковель), Одещина. Селище Опішня (Полтавська обл.)

відоме своїми керамічними іграшками, які відображали реальну природу, народний побут, героїв казок, пісень, творів фантастики (коник, квочка з курчатами, пташниця, вершники, міські та сільські жінки в типовому одязі, звірі-музики тощо). Ляльок завжди ліпили у святковому одязі, з намистом на шії, модною зачіскою на голові; очі і рот позначали крапками і рисками. Ляльки мали під пахвою пташку або тримали в руках немовля. Виріб «жінка з птахом» був поширений у багатьох видах народного мистецтва і мав надзвичайно глибокі міфологічні корені. Окрім того, лялька з найдавніших часів супроводжувала дівчину в подружнє життя, сприяла, за повір'ям, народженню дітей. Відома народна керамічна іграшка Косівщини. Найчастіше зустрічаються свищики: птахи, тварини, які здебільшого мають найпростішу форму. Пташки-павичі з круглими підставками-ніжками, витонченої форми, з цікавими деталями, вкриті коричневою марганцевою поливою, що надає фігурам особливої яскравості. Глиняні забавки, виготовлені в Києві, Одесі, Хмельницькому - без розпису і глазури, дивують своєю нехитрою мудрістю, цільністю. Їм притаманні широта сюжетних задумів, сміливість композиційних вирішень, динамізм форми. Така інформація супроводжується демонструванням зразків, фотографій давніх та сучасних іграшок, буклетів сучасних майстрів.

Така бесіда підвищує інтерес учнів до народної іграшки, у них пробуджується гордість за свій народ, його минуле та сьогодення. Світ декоративних образів, яскравих кольорів, простих і доступних форм захоплює наших вихованців, викликає насолоду, підносить до стану натхнення, створюючи тим самим психологічний комфорт.

З першого заняття робиться наголос на важливості оволодіння словниковим запасом та вивчення особливостей самобутньої національної культури. Мова має загальновідоме виняткове значення як засіб спілкування між людьми, що впливає на їхню свідомість і формування національного світобачення. Мова є частиною етнокультури народу,

завдячуючи їй приходять знання і глибоке розуміння культури та особливостей української нації, яка поєднує у собі різні народи.

З давніх-давен діти робили собі іграшки власноруч - народ виховував майбутніх майстрів – з цього ми починаємо на заняттях з виготовлення іграшки. Також звертаємо увагу на умовність форм іграшки, бо умовні, а не натуралістичні образи птаха, тварини, людини вчать дитину розумінню метафоричної мови традиційного мистецтва. До того ж шляхом спілкування з подібними іграшками дитина навчається бачити або уявляти образ живого натурального через умовне, в узагальненому знаходити риси конкретного, що розвиває її спостережливість і кмітливість. Зрештою, дитина змалечку привчається до традиційних місцевих формообразних уподобань.

Глиняні фігурки зазвичай виготовлялися дружиною та дітьми гончара. Вони не тільки прикрашали оселю, але й символізували господарство українського селянина: коники, баранці, півники. Найчастіше з глини виготовляли свищики - улюблену забавку хлопчиків. Треба зауважити, що глина не тільки найчистіша сировина для виготовлення іграшок, але вона ще й позитивно впливає на здоров'я дитини, поліпшує шкіру рук краще будь-яких косметичних засобів. Глина – це чудодійний матеріал, який за короткий час розвиває природні дані дитини, його пластичність дає змогу дитині втілити в життя найрізноманітніші фантазії її душі.

Після виготовлення іграшок розпочинається улюблена справа учнів – декорування виробів. Спочатку ми вивчаємо, як декорувалися іграшки в давнину, а це відбувалося різними способами. Один із таких способів – це нанесення на звичайний черепок крапок білого й коричневого ангобу. Іграшки поливали білим або коричневим ангобом і наносили на них орнамент шляхом продряпування або гравірування. Випалені вироби зверху покривали поливою. Інколи майстри української народної глиняної іграшки покривали виріб густим непрозорим кольоровим шаром поливи,

іноді прозорим. Та якщо навіть покриття було непрозоре, майже завжди залишалися місця не покриті. Це підвищувало декоративний ефект поливи: такі вироби більш цікаві, ніж повністю покриті поливою, навіть, якщо вона безбарвна або ледь забарвлена. Неполиваний черепок добре відтіняє розлив поливи, підсилює декоративність. Саме в цьому виявляється майстром тонке відчуття матеріалу. Крім того, колір глини набуває самостійного декоративного значення. Він, так би мовити, прозирає крізь прозорий шар барвника. Також звертається увага учнів на роботи сучасних майстрів керамічної іграшки. Під час розмальовування іграшок використовуємо також акрилові фарби та контури для більш яскравого забарвлення та виразності виробу. При цьому забарвлення виробу може бути як повне так і часткове, в залежності від творчого задуму.

Розмальовуючи іграшку, школярі використовують знання з розпису традиційної та сучасної іграшки, привносячи при цьому своє бачення. Таким чином, із першим дотиком до глини багата дитяча уява поєднується з матеріалом, і результатом такого єднання є надзвичайні керамічні вироби, милі, безпосередні, щирі, які увійдуть у життя дітей, прикрашаючи його.

Гуртківці виконують не лише окремі іграшки, а й колективні композиції з використанням традиційних образів та сюжетів, пов'язаних з усною народною творчістю, знайомляться з символікою орнаменту та кольорів. Уся ця робота неможлива без дотримання санітарно-гігієнічних вимог, правил безпечної праці та організації робочого місця учнями.

У старшому шкільному віці учні мають змогу виготовляти більш складну народну іграшку, як, наприклад, лялька з глини. При цьому використовуються знання учнів з української літератури або народознавства щодо українського вбрання. Трохи більше підкреслюються основні характерні особливості традиційного українського костюма в проектуванні лялькового образу. Школярі втілюють в ляльковому костюмі й свій художній смак.

Завдання для кожного віку відрізняються складністю виконання. Разом із виготовленням традиційних виробів учні виготовляють свої власні на основі створеного в уяві образу. Кожна робота є результатом творчого пошуку, майстерного зростання.

Отримані знання та навички з ліплення допомагають нашим вихованцям вступити до навчальних закладів не лише культурно-мистецького спрямування, а й до медичних закладів.

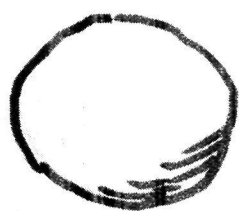
Вироби гуртківців використовуються не тільки для оформлення інтер'єру школи та виготовлення сценічних костюмів, а й займають достойні місця на різноманітних виставках, конкурсах, фестивалях та інших заходах місцевого, регіонального, всеукраїнського та міжнародного рівнів

Отже, народна іграшка є ниточкою в руках дитини, яка з'єднує її з історією Батьківщини. Народна іграшка посідає важливе місце у системі засобів формування творчої активності дітей. Вона унікальним чином інтегрує у собі побутові, мистецькі, педагогічні традиції і якнайкраще підтверджує нерозривність становлення окремої людини і людства.

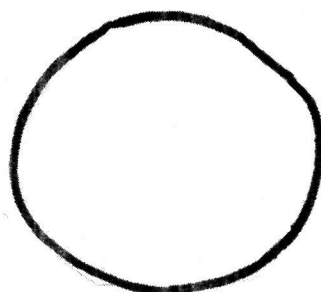
ЛІТЕРАТУРА

1. Башкардін О.М. Формування любові до рідного краю засобами художньо - естетичних дисциплін /образотворчого мистецтва/ на прикладі творчих робіт вчителів та учнів Запорізької області//Стаття
2. Корпанюк М. Керамічна іграшка та її роль у формуванні свідомості молодших школярів.// vk.com/doc11099858_60491703?hash...dl...
3. Кудикіна Н. Підготовка вчителя до використання в навчально-виховному процесі традиційної української іграшки. // Трудова підготовка в закладах освіти, № 5, 2006 р.
4. Логвин Г. Народне мистецтво і його роль у формуванні ментальності людини.// Народне мистецтво, № 3-4, 2010 р.
5. Найден О. Українська народна іграшка.// Народне мистецтво, № 3-4, 2004 р.
6. Омеляненко Л. Опішнянська іграшка. Практичний посібник. ППП «Графітекс», Полтава, 2006
7. Савка Л. Формування національної самосвідомості у студентів на заняттях з української вишивки. // Трудова підготовка в закладах освіти, № 5, 2006 р.
8. Українська народна іграшка як засіб виховання дітей. // <http://www.ukrainica.org.ua/>
9. Федан Т. Національне виховання учнів засобами декоративно-ужиткового мистецтва: декоративний розпис. // Трудова підготовка в закладах освіти, № 5, 2006 р.

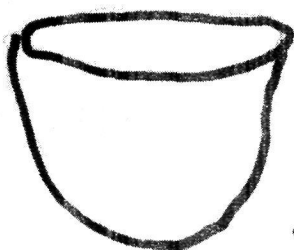
Послідовність формування півника-свистунця

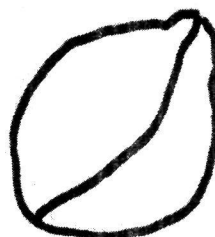
а

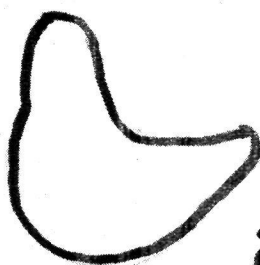
б

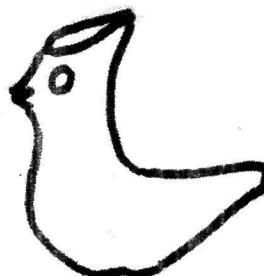
в

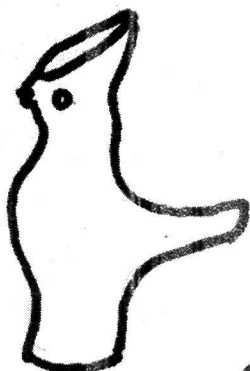
г

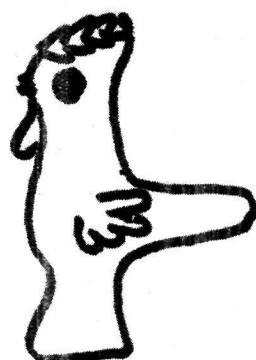
д

е

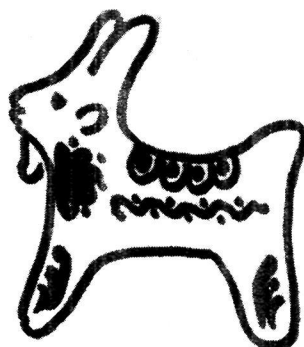
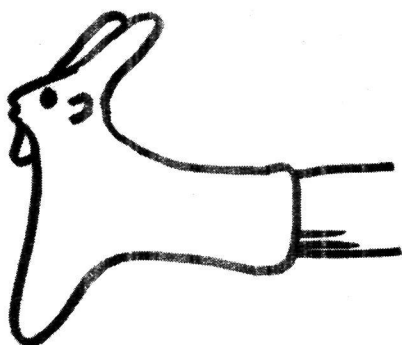
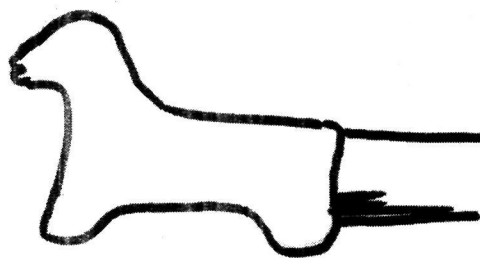
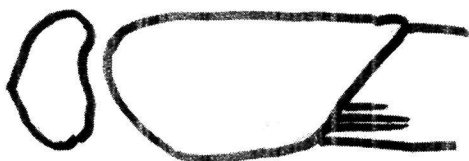
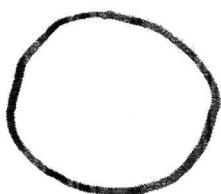

є

ж

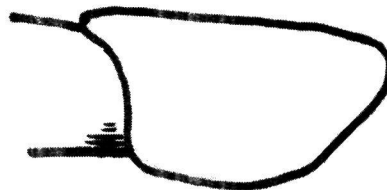
Послідовність формування іграшки «Козлик»

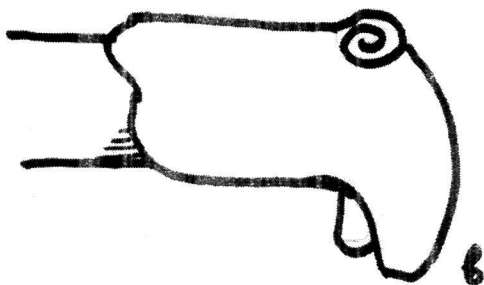
Послідовність формування іграшки «Поросятко»

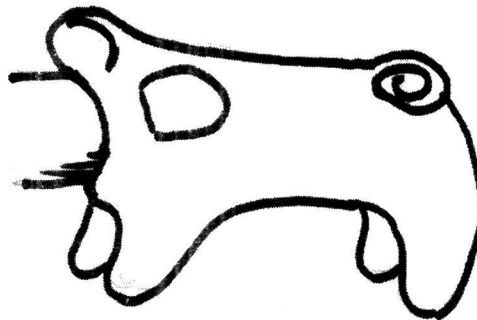
а

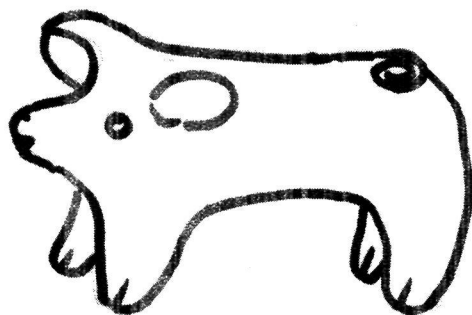
б

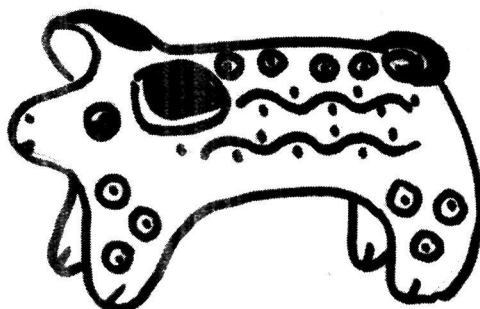
в

г

д

е